

Acta Beregsasiensis

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
tudományos évkönyve

Науковий вісник
Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці II

A Scholarly Annual
of Ferenc Rákóczi II. Transcarpathian Hungarian Institute

2010
IX. évfolyam, 1. kötet
Том IX, № 1
Volume IX, № 1

Acta Beregsasiensis

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
tudományos évkönyve

Науковий вісник
Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці ІІ

2010/1
IX. évfolyam, 1. kötet / Том ІХ, № 1

SZERKESZTÉS: Kohut Attila, Penckófer János

РЕДАКЦІЯ: Когут А., Пенцкофер І.

KORREKTÚRA: G. Varcaba Ildikó

Коректура: Г. Варцаба І.

TÖRDELES: Garanyi Béla

Верстка: Гороній А.

BORÍTÓ: *K&P*

ОБКЛАДИНКА: *K&P*

A KIADÁSÉRT FELEL: dr. Orosz Ildikó, dr. Soós Kálmán

ВІДПОВІДАЛЬНІ ЗА ВИПУСК: Орос І., Шовш К.

A KÖTET TANULMÁNYAIBAN ELŐFORDULÓ ÁLLÍTÁSOKÉRT MINDEN ESETBEN A SZERZŐ FELEL.

A kiadvány megjelenését a

támogatta

ISBN: 978-966-7966-89-8

Készült: PoliPrint Kft. Ungvár, Turgenyev u. 2. Felelős vezető: Kovács Dezső

Tartalom

Nyelv- és irodalomtudomány

PETHÓ JÓZSEF: Nyelvi stílus és identitás	7
KOVÁCS SZILVIA: Szókincs és kommunikatív kompetencia	15
ABONYI ANDREA TÍMEA: Lexikai germanizmusok ruszin népnyelvű kiadványokban	21
GAZDAG VILMOS: Szláv nyelvi hatás Beregvidék magyar nyelvjárásaiban	37
ILONA HUSZTI: Analysis of Hungarian and Ukrainian children's English reading errors	49
BÁRÁNY BÉLA: Женщина и война: женский вопрос в романе В. Гроссмана «Жизнь и судьба» и Дж. Джонса «Отныне и вовек»	63

Pedagógia

SZAMBOROVSKZYKÉ NAGY IBOLYA: Az iskolaügy alakulása a Szovjetunióban a második világháború utáni években (1944–1953)	81
HEVESI TIBOR: A „Statisztika alapjai” témakör feldolgozása számítógép segítségével a középszintű oktatásban	103
BEREGSZÁSI ANIKÓ–SÉRA MAGDOLNA: Magyar vagy ukrán iskola? (Az iskolai tannyelv- választásról egy vizsgálat eredményeinek tükrében)	119
GOGOLA ISTVÁN: A tanári hivatás nehézségei egy kutatás tükrében	127
LECHNER ILONA: Kétnyelvű környezetben történő gyermekkori írott nyelv-elsajátítás elméleti háttere	133
KOMONYI TÍMEA: Egy Rett-szindrómás eset bemutatása	149

Történelem

MOLNÁR FERENC: A ruszin nép szerepe az 1848–49. évi máramarosi események idején ..	155
DOBOS SÁNDOR: Bereg vármegye főispánjának fondja Beregszász XVIII. századi utcanevéről	165
BRAUN LÁSZLÓ: Bercsényi Miklós (1665–1725)	171
HOMOKI DIANNA: Adalékok a Rákóczi-szabadságharc kultuszának forrásaihoz	177

BOROS LÁSZLÓ: Ung vármegyei közművelődési egyesületek és a múzeumügy a XIX. század végén és a XX. század elején	187
SZÓLÓSI NÓRA: A revízió közvetlen hatása Kárpátaljára a korabeli sajtó tükrében (1938–1939)	201
SZENDREY ANITA: Adalékok a beregszászi római katolikus egyház történetéhez (1938–1944)	205

Földrajz, turizmus, kertészettudomány

M. С. Дністрянський: Типологія держав світу за структурно-територіальними параметрами як метод політико-географічного аналізу	221
IZSAK TIBOR: The effect of human work on the environment in the delta of river Borzsa, the right-side branch of the Tisza	233
KAMPÓ ILDIKÓ: Стан та перспективи розвитку сільського туризму на Закарпатті	241
DR. KOMONYI ÉVA: Kárpátalja tájalmafajtáinak pomológiai leírása	245
GÉCSE MÁTYÁS: Termésmennyiség javítása oltott palántával a dinnyetermesztésben.....	255
<i>Eseménynaptár</i>	262

Termésmennyiség javítása oltott palántával a dinnyetermesztésben

Rezümé A munka bemutatja, hogy az oltott dinnye növekedése és termésképzése miként változik az oltás hatására. Kezdetben a gyökérrel kapcsolatos problémák, talajlakó kártevők és kórokozók, az alacsony talajhőmérséklet kiküszöbölése volt a cél. Ma már tudnivaló, hogy nem csak ezeket javíthatjuk a termesztés során. Az oltás az alany és a nemes kölcsönhatását fokozza a növényben. Az ilyen palántákat egy erőteljesebb gyökérzet, jó stressztűrőképesség, kiváló immunrendszer és erős növekedés jellemzi. E hasznos tulajdonságok birtokában lehetőségünk van a tenyészidő meghosszabbítására, vagyis a termésmennyiség hatékonysága ezáltal jóval megnő. A 2009-ben elvégzett kísérletem célja, hogy megvizsgáljam, miként hasznosul az oltás jótékony hatása a görögdinnye termesztése során.

Резюме Ця робота показує ріст і розвиток кавуна після щеплення. Метою щеплення спочатку було розв'язання проблеми розвитку кореня, боротьба зі шкідниками, подолання проблеми низької температури ґрунту. Щеплення збільшує вплив прищепи на дану рослину. Для цих розсад характерні сильні корені, хороші реакції на стрес, хороший імунітет і швидкий ріст. Внаслідок цих умов є змога збільшити час розвитку рослин, кількість плодів. Метою досліджень у 2009 році є перевірити, як впливає щеплення на вирощування кавуна в наслідок вирощування.

A dinnyetermesztés alakulása

A tökfélék, kabakosok (Cucurbitaceae) családjába tartozik a közönséges házi tök, más néven úritök (Cucurbita pepo L.), valamint a mindenki számára közkedvelt görögdinnye (Citrullus lanatus). Mindkettő elég gyakori a zöldségfélék között. A mai napig is jellemző a dinnye úgynevezett háztáji növényként való termesztése. Piaci közkedveltségéből adódóan világszerte elterjedt kereskedelmi áru. Keresettségé lehetővé tette a termesztéstechnológiai fejlődését, így a helyrevetést felváltotta a palántanevelés, majd az oltott növénytechnológiában is jelentős előrelépés következett be.

A zöldségnövények oltása nem újszerű dolog, már az ötödik században használták ezt a technológiát a kínaiak. Az irodalom áttekintése során találtam említéseket oltott növények alkalmazásáról, de számottevő arányban nem használták ezeket, melynek oka talán az, hogy az eredési százalék nem volt kielégítő. Az áttörést a műanyag borítású termesztő berendezések használata váltotta ki. A termesztő házak lehetővé teszik az eredési százalék javulását. Ma már a megfelelő oltástechnológiával és kiváló szakmai tapasztalattal az eredés akár a 100% -ot is elérheti.

A görögdinnye oltása a mérsékelt égövi ázsiai országokban igen közkedvelt. Japánban és Koreában a szabadföldi és az üvegházi termesztésben egyaránt elterjedt. Hollandiában hosszúkkultúrás termesztésnél alkalmaznak oltott palántákat. Az ilyen növények tenyészideje jóval hosszabb, mint normális esetben, ezért jelentős termésmennyiségben való változások is tapasztalhatók. A magyarországi dinnyetermesztők körében is igen közkedvelté vált az oltott növények alkalmazása – erről számolnak be különböző folyóiratok, újságcikkek, termesztők. A 2006-ban megjelent *Kertészet és Szőlészet* 55. évfolyam 22. szám arról számol be, hogy

* BCE Kertészettudományi Kar, beregszászi kihelyezett tagozat, konzulens tanár.

milyen új módszerrel sikerült jobb minőségű palántát előállítani a dinnye természetéhez Derecskén.

Az oltásból adódóan nem egy, hanem két növényről beszélünk. Az egyiket a termés értékeit kihasználva, míg a másikat a gyökértulajdonságainak megfelelően hasznosítva párosítjuk. Az eljárás során az alany és a nemes kölcsönhatása ötvöződik a növényben. Ebből adódóan fontos a megfelelő választás, mindkét esetben szem elé helyezve a kompatibilitás (összeférhetőség) vizsgálatát. Napjaink modern termesztése lehetővé teszi a hibrid kultúrkör használatát az alanynövények terén is. Az ilyen növény jellemzője, hogy gyökérzete, növekedése sokkal erősebb, mint a nemesé, sőt az immunrendszere is jobb. Ezek az adottságok lehetővé teszik a jó tápanyag-ellátottságot és a megfelelő vízgazdálkodást. A gyökérzet jellemzője továbbá az is, hogy számos talajeredetű problémára is megoldást ad, így mérsékkelhető a talajfertőtlenítés. A nemesfajta termésértékeit vesszük figyelembe és ehhez igazítjuk az alanyt. E kettőből egy új tulajdonságokkal rendelkező növény alakul ki. A vegetatív növekedése sokkal erőteljesebb, jobban tolerálja a magas sótartalmat, kedvezőbben viseli mind a magas, mind az alacsony hőmérsékletet, így korábban ültethető a fűtetlen természetű berendezésben, és az őszi termesztés is tovább folytatható, vagyis az öko- és patorezisztenciája kiváló.

Az oltott növény előállítása jóval költségesebb, mint normál esetben, de ezek a pluszkiadások megtérülnek, mivel javul a növény kondíciója, csökken a védekezésre szánt összeg, valamint a nagyobb termésmennyiségnek köszönhetően nagyobb lesz a bevétel. A gyümölcsstermesztésből tapasztalható, hogy a jó minőségű ültetvényanyag kiadásai miként térülnek meg. A zöldségnövények oltási technológiája sokban megegyezik a faiskolai szaporításban használt alkalmazásokkal.

A kísérlet körülményei, anyaga és módszere

A kísérletem tárgya a Crimson típusú Zengő F 7–10 kg átlagtömegű görög-dinnye termesztésének vizsgálata oltott és oltatlan formában. Az oltáshoz alanyként a Cucurbita pepo L., közönséges házi tök fajtát használtam.

Palántanevelés. Az oltott és a saját gyökerű palánták előállításához sejtalcás magvetést alkalmaztam. A vetésre 2009. február 23-án került sor. A szabadgyökerű palánták kinevelésére kb. 5-6 hét szükséges a vetéstől számítva. Nagyon fontos, hogy a kiültetendő palánta jól fejlett, erős gyökerű, edzett legyen.

Az alanyt szintén sejtalcába vetettem, majd 0,5 l-es műanyag pohárba ültetve került sor a ráoltásra. A nemes és az alany növekedését jól összehangolva lehet elvégezni a műveletet, ennek helyszíne erre a célra berendezett fóliasátor. Az oltáshoz szükséges egy jó éles szillett, valamint a dinnyeoltó csipesz. A nemeset a sziklevel alatt 45°-os szögben, az alanyt szintén 45°-os szögben metszettem le a hajtáscsúcsban úgy, hogy az egyik sziklevel megmaradt. A két metszéspontot összeillesztése után csipesszel rögzíthető egymáshoz az alany és a nemes. Az oltványokat ezután a fóliasátoron belül elkészített fólia alagútba helyeztem, melyet rashel-hálóval takartam le. Az alanyt még az oltás előtt megöntöztem, mivel erre legközelebb csak három nap múlva lesz lehetőség, mikor a fólia kinyitására kerül sor. A szelöltetés fokozatosan, lépésről lépésre történik, míg végül az alagutat teljesen el

nem távolítom. Az oltványokról a második hét elteltével lehet levenni a csipeszt. Az oltástól számítva kb. 4-5 hét elteltével készek az oltványok a kiültetésre.

Ültetés. Jelen esetben a szabad gyökerű április 2-ára lett kiültetve, míg az oltott hét nappal később. Az ültetés a kertemben lévő 4,5 m fesztávolságú, 3,0 m magasságú termesztő berendezésben történt. A talaj-előkészítés során kb. 4 t szerves trágya került bedolgozásra. Az elkészített bakhátakat 170 cm-es támszerrel szereltem fel, fekete fóliával takartam és csepegtetőrendszerrel láttam el a víz- és tápanyag-utánpótlás céljából. Az állománysűrűséget 120 cm sortávolsággal és 40 cm tőtávolsággal állítottam be a szabad gyökerű fajtánál, míg oltottnál 120 cm-es sortávolságot és 60 cm-es tőtávolságot alkalmaztam. Az ültetéskor talajfertőtlenítést nem végeztem az oltványnál, ezzel is illusztrálva a gyökérből adódó jó tulajdonságokat.

További munkálatok. A csepegtető öntözés során lehetőség nyílik vízhez keverhető műtrágya kijuttatásához. Az öntözött tápanyagellátásban különbséget tettem közöttük, mivel az oltvány erős gyökeréből kifolyólag nincs szükség nitrogén - utánpótlásra, míg a saját gyökerű ezzel ellentétben meghálálja a nitrogénhangsúlyos öntözést. A támszerre nevelés következtében a sajátgyökerű növényeket főszárra, az oltványokat három elágazásban indítottam. A várható termések megtartására műanyag zsákokat alkalmaztam (1. kép). A függőlegesítésük egy lépésben történik a termések megjelenésével.

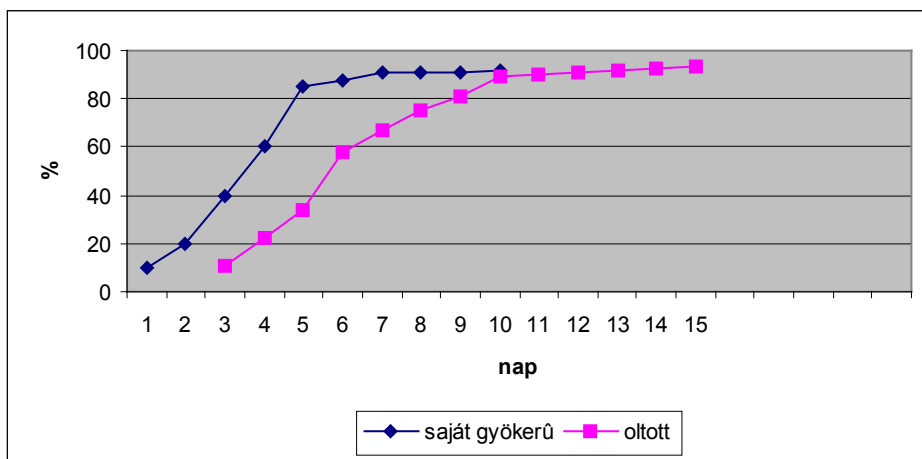
1. kép. A támszerre függesztett műanyag zsák alkalmazása a termések megtartása céljából (fotó: Gécse M.)

A betegségekkel és a kártevőkkel szemben megelőző növényvédelmet alkalmaztam.

A kísérlet során arra voltam kíváncsi, hogy a hasonló termesztési körülmények között van-e különbség a saját gyökerű és az oltott növények között természámban és tömegben.

A termésmennyiség alakulása a tenyészidő során

Az ültetéstől az első termőrészek megjelenéséig kb. 3 hétre van szükség. A koraiságot fokozza az, hogy mikor jelennek meg az első termések, valamint az, hogy milyen ütemben kezdenek el azok fejlődni. Ehhez szükséges az egyik legfontosabb fejlődési fázis, a kötődés. A termésmennyiség javítása érdekében a beporzáshoz poszméhek segítségét alkalmaztam. Ebben az időszakban a környezetből könnyen betelepíthető e rovarok nagyarányú egyedszáma. Terméskötésről jelen esetben akkor lehet beszélni, mikor megindul a termés növekedése és fejlődése. A kötődést sokban befolyásolja a beporzás, de a fitotechnikai munkák elvégzése is. Idetartozik az a lépés is, amikor a termés a támrendszerre helyezett műanyag zsákba kerül. Tapasztalataim alapján a sérülések elkerülése érdekében meg kell várni, míg végbemegy a beporzás, és elindul a termésmnövekedés. Körülbelül 5 cm-es átmérőnél optimális a munkafolyamat elvégzése. A növekedés folytán az első termések megjelenése után 6-6 levelenként jelennek meg újabb termések. Arra lettem figyelmes, hogy az új keletkezése sokban befolyásolja az előző fennmaradását, ezért ezeket eltávolítottam. Ezekből adódóan a terméskötés különböző időben történt. A termésmennyiség alakulását több lépésben figyeltem meg, először a kötődési fázist, majd a termések növekedési fázisát vizsgáltam. Az első szakasznak a hossza 10–12 nap, a másodiknak 36–42 nap volt az időtartama. A termések megjelenése eltérő stádiumban kezdődik, mivel az oltottak egy héttel később kerültek kiültetésre. Az 1. ábra bemutatja, hogy miként növekszik és hány napig húzódik a termések kötődése mindkét esetben.

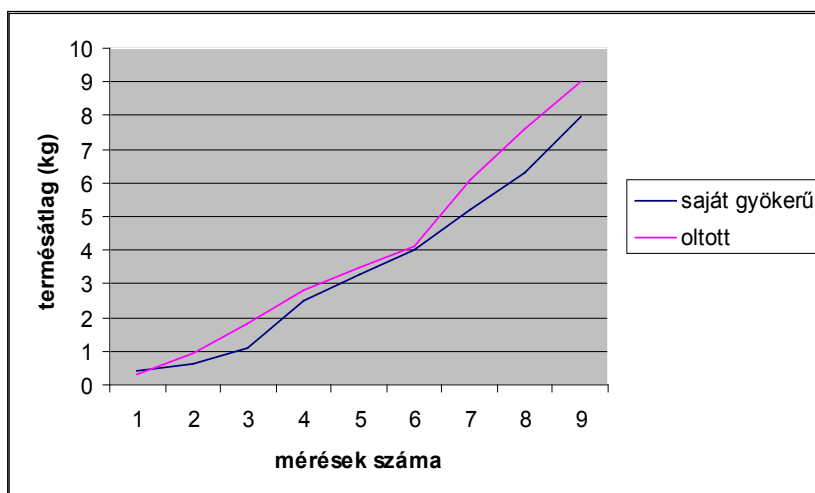
1. ábra. A kötődés intervalluma naponkénti százalékmérés alapján

Jelen helyzetben a létszámsűrűség nem nagyarányú, ezért a vizsgálat az egész állományt magába foglalta, minden egyedet megfigyelve, hogy növényenként hány termés kötődött. Volt olyan eset, ahol a feltüntetett intervallum alatt nem történt terméskötés. Az leginkább az oltottaknál volt megfigyelhető, hogy növényenként három terméskötés lett volna várható, de ez nem így történt, egyedenként többségben 1-2 kötés, 40% -ban 3 kötés alakult ki. A vizsgálat során egyiknél

sem érte el a terméskötés a 100%-ot. A beporzás önmagában nem értékelhető, mivel voltak olyan termések, melyek először nem fejlődtek és olyanok, amelyek elhaltak. Itt a kötődés a következő kabak megjelenésekor ment végbe. További vizsgálat ezzel kapcsolatban nem történt.

Az első terméseket megjelöltem és megszámláltam, hogy hány nap telik el az érésig. Az eltérő kiültetés miatt ez az idő nem esik egybe, az oltott növénynél később kezdődik, de nagyobb mennyiségre számíthatunk. A megtermékenyüléstől az érésig a dinnyének 36–42 napra van szüksége, ebből kifolyólag megállapítható a betakarítás ideje. A szabadgyökerű főszárra nevelése folytán száranként először egy termés kötődött, ezzel ellentétben az oltott három termés kötődésére és kinevelésére is képes volt. Az első betakarításkor a szabadgyökerű állomány 98%-ban maradt meg, mivel a gyenge fejlődésű egyedeket eltávolítottam növényvédelmi okokból.

A fentiekben említett tápanyagellátást alkalmaztam mindkét esetben és 4-4 naponként súlymérést végeztem a megjelölt terméseknél. A mérés erre a célra jól alkalmazható rugós mérleggel történt. A 36/4 naponkénti mérések 9 alkalommal adnak eredményt a termések növekedéséről. A 2. ábra szemlélteti a mérések számából adódó termésátlag növekedését.

2. ábra. A termésmennyiség alakulása a növekedési szakaszban

Az első mérés akkor kezdődött, amikor a műanyag zsákba helyezett kabakok kb. 15 cm-es átmérőjűek voltak. A szabadgyökerű növényeknél 93 db termés, az oltottaknál 165 db képződött. A mérések jól bemutatják, hogy az oltványok nemcsak a termés átlagtömegének alapján adnak jobb eredményt, hanem a növényenkénti kötődés is jóval több. A palántanevelésből adódó költség jelen esetben jól láthatóan megtérül. Már az első betakarítást követően magasabb terméshozamra számíthatunk az oltásból kifolyólag. Az oltottak termésátlaga 8,99 kg, a szabadgyökerűeké pedig 7,96 kg lett az első begyűjtésből végzett mérések alapján. A látható különbség valószínűleg annak köszönhető, hogy az erőteljesebb

gyökérzet nagyobb tápanyag- és vízforgalmat bonyolított le, illetve sokkal jobban tudta hasznosítani a belocsolt tápanyagokat és vizet. A 2. ábra azt is jól szemlélteti, hogy a termések darabonkénti súlya is jobb eredményeket mutat az oltott egyedeknél.

A saját gyökerű növényeknél a termesztés befejezéséig kb. 8,5%-ban voltak olyan tömegű termések, amelyek nem haladták meg a 2,5 kg-ot. Az oltottaknál ez csak 3,5%-ban fordult elő. Az oltványoknál akkor volt megfigyelhető 11–12 kg-os termés, ha tövenként csak egy kötődött. A saját gyökerűnél egy kötés volt megfigyelhető minden esetben, de a legnagyobb 9,4–10,1 kg-nál nem volt nehezebb. Ebből is látszik, hogy az erőteljes növekedés nemcsak a vegetatív fázist jellemzi, hanem a generatívot is. Az utolsó termések betakarítására augusztus 21-én került sor a szabadgyökerűeknél, az oltottaknál szeptember végén. A tenyészidő csaknem egy teljes hónappal hosszabb volt az oltványok esetében. Ebből a különbségből a terméshozam is magasabb lett. A szabadgyökerűeknél 100 db tőszámból 1534 kg-ot, a tök alanyúakról 2435 kg-ot sikerült értékesíteni. Az oltott növények kondíciója látványosabb terméskülönbséget mutat a dinnyetermesztésben is.

Következtetés

A vizsgálat során az irodalmi adatokból szerzett tapasztalataim alapján elvégzett kísérlet bebizonyította, hogy az oltott növények termésmennyisége nagyobb. Az is bebizonyosodott, hogy erősebb immunitás, jó terméskötés, kiváló rezisztencia jellemzi az oltványokat. Az erős növényi szervezetből adódó tulajdonságokat a betakarításból nyert információ is igazolja. A szabadgyökerű állomány 100 db-os tőszámból kapott termésmennyiség nem haladta meg az oltottak 80 db-os állományának terméshozamát. Véleményem szerint a jövőben érdemes ezt a termesztési technológiát fejleszteni. Megéri a költségesebb palánta alkalmazása, mert többet terem, és így megtérül a befektetés. A kísérletem alapján ezt a módszert a kárpátaljai dinnyetermesztőknek is ajánlom.

IRODALOM

- Horánszki András–Járainé Komlódi Magda (2002). Növényrendszertani Praktikum. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Dr. Nagy József (1994). Műanyagokról Veronában. In: Kertészet és Szőlészet, 43. évf. 26.szám.
- Szani Szilárd (1996). Fajtaváltás–fajtaválaszték–fajtaválasztás görögdinnyénél. In: Új Kertgazdaság, 2. (4).
- Halmágyi Tibor (1996). A görög- és sárgadinnyetermesztés aktuális növényvédelmi kérdései. In: Új Kertgazdaság, 2. (4).
- Lipták László (1996). A megoldás: beszerző és értékesítő szövetkezesek. In: Új Kertgazdaság, 2. (4).
- Lipták László (2001). A dinnyetermesztés helyzete Dél-Békésben. In: Gyakorlati Agroforum, 12. évf. 1. szám.
- Pogányi Ágnes–Pék Zoltán–Helyes Lajos (2004). Oltás hatása a paradicsom termésmennyiségére és minőségére tavaszi hajtásban. In: Kertgazdaság Hortikulture, 36. évf. 1. szám.
- Tümpe Anna (2005). Korszerű fajtaválaszték. In: Kertészet és Szőlészet, 54. évf. 2.szám.
- Pap Edina (2006). Mitől üreges a görögdinnye? In: Kertészet és Szőlészet, 55. évf. 22.szám.
- Pintye József (2006). Hatékonyabban oltják a dinnyét Derecskén. In: Kertészet és Szőlészet, 55. évf. 22.szám.
- Dr. Deme Pál–dr. Marsalek Sándor (2009). A dinnyetermesztés évjáratfüggő, de megéri. In: Kertészet és Szőlészet, 58. évf. 7.szám,
- Tümpe Anna (2009). Megelőzhető-e az ismétlődő botrány? In: Kertészet és Szőlészet, 58. évf. 7.szám.